

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО МЕДИЧНОГО ФАХІВЦЯ

У статті проаналізовано важливість стану проблеми збагачення професійного мовлення студентів медиків фаховою термінологією в науковій та навчально-методичній літературі, здійснено аналіз системи вправ, спрямованих на підвищення когнітивного та комунікативного рівнів.

Ключові слова: формування, культура фахового мовлення медиків, фахова термінологія, система вправ.

Сучасний період розвитку суспільства в нашій державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовно багате й професійно підготовлене покоління. Реформа вищої школи, її цілеспрямованість на гуманізацію освіти дає можливість сформуванню соціального замовлення суспільства щодо надання мовної свідомості студентам – майбутнім фахівцям медичної галузі, оскільки вміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися не тільки з пацієнтами, а й у безпосередніх ділових контактах із колегами.

У зв'язку із цим все частіше висловлюються думки, що відповідно до принципів сучасної освіти в студентів-медиків повинні вироблятися певні професійні якості, у тому числі під час лінгвістичної підготовки, що передбачає вільне володіння іншомовним фаховим мовленням. Найвищим рівнем формування мовної особистості й виявом мовної культури вважають “рівень володіння фаховою метамовою (терміносистемами, фразеологією, композиційно-жанровими формами текстотворення) та рівень мовного іміджу соціальних ролей (політика, державного діяча, керівника, ученого та ін.)” [2, с. 2].

У контексті сучасних лінгво-методичних концепцій навчання іноземної мови для спеціальних цілей на особливу увагу заслуговує проблема формування культури професійної комунікації в майбутнього фахівця, вирішення якої неможливе без звертання до навчальних текстів, пов'язаних із фахом медиків.

Метою статті є аналіз стану проблеми збагачення професійного мовлення студентів медиків науковою термінологією в науковій та навчально-методичній літературі.

Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із системи загальних і професійних знань, тобто опанування фахівцем “наукового дискурсу професії” [5, с. 64], або професійного мовлення – галузевої фразеології та термінології, що допоможе під час навчання у ВМНЗ, а також у подальшій професійній діяльності, котра вимагає застосування в робочій сфері іноземної мови. Для вільного володіння усною та писемною форма-

ми професійного спілкування студенти-медики повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології, бо мовленнєва специфіка цього стилю спілкування визначається, насамперед, великою кількістю термінів. Лінгвістами-філологами доведено, що спеціальні галузеві терміни становлять понад 60% професійної лексики фахівця [1, с. 96], решта – загальнонаукова термінологія та загальнонавчальні лексеми. Крім того, термінологічна лексика має важливе значення для науково-виробничої комунікації, сприяючи її інтелектуалізації, полегшує процес засвоєння знань та реалізації їх у майбутній фаховій діяльності, поглиблює знання студентів про ознаки вивчених понять, є засобом розширення активного професійно зумовленого словникового запасу, підвищує культурний рівень майбутньої медичної інтелігенції.

Незважаючи на актуальність такого напрямку роботи, цей процес досліджений недостатньо. У методичній та лінгводидактичній літературі увагу приділено розробленню загальних методик формування мовної компетенції студентів (Л. Барановська, Л. Головата, Л. Лучкіна, Т. Рукас та ін.), проблемам формування мовленнєвої культури (Н. Бабич, О. Беляєв, А. Коваль, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін.), ідеям комунікативно-діяльнісного підходу до навчання мови (О. Беляєв, М. Вашуленко, І. Гудзик, В. Мельничайко та ін.). Прийоми засвоєння термінології згадуються побічно, розроблено окремі види робіт з професійною термінолексикою (Н. Костриця, Л. Лучкіна, В. Михайлюк, Т. Рукас, Н. Тоцька, Я. Януш). Загальної системи роботи з науковою термінологією, яку можна було б застосовувати для навчання іншомовних терміносистем студентів медиків, не розроблено. Такий стан справ не дає змоги побудувати роботу таким чином, щоб студенти медичного профілю, наприклад, могли писати реферати, працювати з навчальною літературою за фахом, виконувати самостійні завдання, брати участь у конференціях та семінарах іноземною мовою.

Подібна ситуація є небажаною, адже оволодіння професійною лексикою, а отже, і формування світогляду та професійної компетентності майбутніх фахівців починаються у вищому медичному навчальному закладі. Тут ми стикаємось із суттєвою суперечністю. З одного боку, держава вимагає активного запровадження іноземної мови в усі сфери медицини та спеціалістів, які вільно нею володіють, з іншого – сучасна медична освіта базується на викладанні більшості фахових дисциплін, де на вивчення іноземної мови відводиться невелика кількість годин, що створює певні труднощі для засвоєння професійної іншомовної термінології.

Реалізації формування в студентів професійної мовленнєвої компетенції на основі фахової термінології повинно сприяти введення спецкурсу “Формування культури фахового мовлення медичних працівників”, що враховує особливості викладання мови в медичному ВНЗ, визначаючи їх профільною специфікою останнього, вимагаючи професійно орієнтованої комунікації, спрямованої на конкретного адресата – фахівця медичної професійної спеціалізації.

Метою спецкурсу є навчання іноземної мови для спеціальних цілей, сприяння розвитку та вдосконаленню вмінь і навичок студентів з оволодіння професійною лексикою, збагачення знань з медицини, формування вмінь культури фахового мовлення. Цей інтенсивний курс дає змогу повторити, закріпити та перевірити знання в межах головного напрямку, а саме формування культури фахового мовлення медиків.

Передумовою успішного засвоєння й подальшого активного використання базової наукової та професійної термінології, на наш погляд, слугує раціональне поєднання комунікативного підходу й професійного контексту. Доцільність такого методу підтверджують дані лінгвістичних спостережень, що засвідчують необхідність знання приблизно 75–85% усіх термінів, які зустрічаються, для вільного розуміння та читання наукових текстів [3, с. 7]. Продуктивність засвоєння термінів і їх активне використання в усному та писемному іншомовному фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння й слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних робочих ситуаціях.

Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомчу функцію, так і творчих, що сприяють активному самотійному використанню термінологічної лексики відповідно до тієї чи іншої ситуації.

Серед великої кількості репродуктивних вправ ефективним є використання таких:

- дати усно тлумачення фаховим іншомовним термінам українською мовою;
- дібрати терміни до запропонованих визначень;
- скласти термінологічний словник до тексту з фахового підручника, давши пояснення термінам;
- переказати матеріал, звертаючи увагу на вимову та вживання фахової термінології.

Вправи творчого спрямування, на нашу думку, повинні бути складнішими й передбачати більшу самотійність студента під час їх виконання, наприклад:

- за допомогою словника доберіть до термінів синоніми, складіть з них пари, введіть терміни-синоніми в речення, враховуючи відтінки їх значень;
- за допомогою словника доберіть до термінів антоніми, складіть з ними речення;
- складіть усне висловлювання фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію;
- складіть діалог, насичений фаховою термінологією;
- прочитайте текст, виправте терміни, вжиті з невласливим для них значенням, тощо.

Доцільним є також застосування вправ порівняльно-зіставного типу, що допомагають студентам відчутти специфіку засвоєних понять, ілюструють особливості нормативного фахового мовлення порівняно з розмовно-побутовим; вправ на переклад, що виявляють “поряд із спільними ознаками, котрі є характерними для близькоспоріднених мов також риси своєрідні, національно специфічні” [4, с. 26]. Вправи цих типів дають змогу проаналізувати особливості вивчених понять на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Крім того, збагачуючи лексичний запас студентів-медиків професійно-науковою термінологією, ми одночасно маємо змогу підвищувати культуру мовлення майбутніх фахівців, звертаючи увагу на особливості вимови та правопису того самого терміна в іноземній мові; доречність використання термінів і професіоналізмів у різних мовних ситуаціях; нюанси вживання термінів-синонімів у фахових текстах; особливості перекладу стійких термінологічних виразів, що не мають точних українських відповідників тощо.

Застосування таких видів роботи допоможе студентам уникати сліпого калькування під час перекладу фахової літератури та написання текстів професійного спрямування, орієнтує на вживання нормативних форм термінологічних та фахових фразеологічних терміносполучень.

Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі науково-професійної термінології є використання текстів зі спеціальності, невеликих за обсягом, доступних за змістом, насичених словами, стійкими словосполученнями та граматичними конструкціями, характерними для мови медичної спеціальності. Тільки на рівні тексту набуті та опрацьовані професійні терміни постають як цілісна комунікативна система, придатна для використання в певних робочих ситуаціях.

Самому викладачеві іноземної мови не під силу організувати роботу над вивченням фахової термінології як системи, що буде слугувати основою для оволодіння майбутньою професією медика, знайти інформативні тексти за фахом, із великої кількості термінів відібрати найбільш уживані у сфері медицини. Отже, перспективи виходу із цієї ситуації ми вбачаємо в тісній співпраці викладачів іноземної мови (за професійним спрямуванням) із викладачами профільних фахових дисциплін, у створенні інтегрованих методичних посібників з іноземної мови, наповнених текстами, що несуть у собі базові знання для майбутніх медичних спеціалістів, насичених найуживанішою фаховою термінологією, створенні перекладних словників-мінімумів фахових термінів, укладанні тезаурусів, які б описували фахову термінологію в терміносистемі, тобто з урахуванням усіх родо-видових та логіко-понятійних зв'язків. Бажаним було б збільшити кількість іншомовних підручників і галузевих перекладних та тлумачних словників.

Таким чином, лише зацікавивши студентів їх майбутньою спеціальністю, ми зможемо прищепити любов до іноземної мови та отримати національно свідомих, мовленнєво компетентних фахівців, що зможуть досягти особистісного й професійного самовизначення та домогтися самореалізації.

Список використаної літератури

1. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб. пособ. / Т. Р. Кияк. – Киев : УМКВО, 1989. – 103 с.
2. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо / Л. Мацько // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 2–3.
3. Миняяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миняяр-Белоручев. – Москва : Военное изд. Министерства обороны СССР, 1980. – 236 с.
4. Михайлюк В. Переклад у формуванні культури ділового мовлення / В. Михайлюк // Дивослово. – 1999. – № 7. – С. 26–29.
5. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів / Н. Тоцька // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 62–65.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2014.

Трегуб С. Е. Профессиональное терминопотребление как способ формирования компетентности говорения будущего медицинского специалиста

В статье представлен анализ значимости состояния проблемы обогащения профессионального говорения студентов медиков специальной терминологией как в научной, так и в учебно-методической литературе, проведен анализ системы упражнений, направленный на повышение когнитивного и коммуникативного уровней.

Ключевые слова: формирование, культура профессионального говорения медиков, профессиональная терминология, система упражнений.

Tregub S. Professional Usage of Terms as a Way of Speaking Competence Formation of Future Medical Specialists

This article is devoted to the professional training of future medical specialists. It captures scientific views concerning the forms and methods of formation of future physicians' professional culture speaking. Thus, the aim of the article is the analysis of the problem of the professional speech enrichment of medical students with scientific terminology in scientific and educational-methodical literature.

In the context of modern linguistic and methodical concepts of foreign language the teaching for special purposes deserves special attention. The solution of creating a culture of professional communication problem is impossible without referring to educational texts related to the profession of future physicians.

To my mind the course of professional culture speaking of future physicians is connected with the problems of language's functioning in the society, the questions of oral and written speaking increase and rules of linguistic means' organization due to the types of speaking in business and professional communication.

The target of the special course is the training of foreign language for special purposes, to promote the development and improvement of skills of the students learning professional vocabulary enrichment of knowledge in medicine, formation of the culture of professional communication skills. This intensive course allows you to repeat, reinforce and test knowledge within the main directions, namely, creating a culture of professional speaking of future physicians.

Texts are adapted to perform academic tasks with professional language training of medical students by reducing and simplifying the information. Vocabulary of the texts provides a thematic continuity and high repeatability, which contributes to the formation of future physicians' professional culture speaking. Proposed tasks before and after the texts train mental activities of physicians during independent work, contribute to the solution of verbal problems.

Due to the subject of our research the course of special system of exercises was worked out. It was directed to the cognitive level of professional speaking culture of future medical students. It was detected different types of exercises.

Key words: formation, physicians' culture of professional speaking, professional terms, system of exercises.